

УДК 821.161.2Шкурупій1/7.08.09

Іраїда Томбулатова

**ГЕРОЇ РОМАНІСТИКИ ГЕО ШКУРУПІЯ: «ПЕРЕМОЖЦІ»
Й «ПЕРЕМОЖЕНІ», ЩО МРІЮТЬ ПРО СМЕРТЬ**

У статті зроблено спробу окреслити проблему самогубства як ключового фактора детермінізму виникнення конфліктів (зовнішніх та внутрішніх) у прозі Гео Шкурупії. Проаналізовано загальний вплив прагнення до суїциду як у героїв-«переможців», так і у героїв-«переможених».

Ключові слова: конфлікт, система конфліктів, суїцид, літературний суїцид.

В статті здійснена спроба окреслити проблему самогубства як ключового фактора детермінізму виникнення конфліктів (зовнішніх та внутрішніх) у прозі Гео Шкурупії. Проаналізовано загальне вплив бажання совершити самогубство як у героїв-«переможців», так і у героїв-«переможених».

Ключевые слова: конфликт, система конфликтов, суицид, литературный суицид.

An attempt to define the problem of suicide as a crucial factor of determinism in creating conflicts (outer and inner) in prose by Geo Shkurupiy is made in the article. General influence on personage-«winners» and «defeated» personages' willing suicide is analysed.

Key words: conflict, system of conflicts, suicide, literary suicide.

Ю. Лотман писав про те, що «кожна епоха має два обличчя: обличчя життя та обличчя смерті. Вони вдивляються один в одного й віддзеркалюються один в одному. Не зрозумівши одного, ми не зрозуміємо й іншого» [4,203]. Задля кращого розуміння того, чим «живуть» герої прози Гео Шкурупії, необхідно побачити, від чого вони помирають або, що ще важливіше, хочуть померти. «Розглядаючи процес розуміння як акт продуктивний, а не репродуктивний, О. Потебня також умовою розуміння називає подібність «будови людської душі». Духовна творча активність поета, інтерес читачів до того, що саме він розумів під своїм питанням, що саме його тривожило, зумовлюється, за Потебнею, його душевно-духовною спільністю із читачами, «типовістю самого поета», тим що він «до певної міри є характерний зразок свого читача» [14, 174]. На відміну від життя реальних людей, про яких сказано, що «ми не маємо жодного уявлення про сердечні переживання, що передують самогубству» [8,215], про події та почуття персонажів читач дізнається з літературного твору і може «побачити» внутрішній конфлікт персонажів та визначити зовнішні чинники, що його спричили.

Головні герої великої прози Гео Шкуріпія — це персонажі, які обирають дію та стають на шлях активних змін життя, але на цьому шляху оновлення вони так чи інакше і кожний по-своєму зустрічаються зі смертю в різних її проявах, а точніше вони мають справу із самогубством. Всі вони — герої першої третини ХХ століття, коли самогубство стає достатньо поширеним явищем. Г. Чхартішвілі підкреслював, що ХХ століття «називають століттям соціальних революцій і століттям технічного прогресу, століттям космосу та століттям атому, століттям світових війн і століттям масової культури. Все це, звичайно, так, але найголовніше — не це, а те, що відбувається у нашій душі. У душі людини у ХХ століття відбулося ось що: велика кількість людей, що постійно зростала, в різних частинах планети, перестала хотіти жити. Головний титул ХХ століття має звучати так: століття самогубства» [11, 34].

На всі сфери життя, що і відбилосся на літературному процесі, впливала достатня кількість зовнішніх обставин: «Бурхливий розвиток техніки помітно змінював обличчя цивілізації, звичний стиль життя. У суспільному житті загострюються соціальні, політичні, національні конфлікти, драматичний розвиток яких в найближчий час призведе до світового воєнного катаклізму, до ряду реворюцій, до розпаду останніх європейських імперій, до змін у соціально-політичному устрої багатьох європейських країн.» [10, 481]. Всі ці фактори, маючи вплив на літературу, відбивалися і на характерах тих літературних героїв, що з'являлися у творчості модерністів загалом, й у творчості футуристів зокрема. Але зважаючи на те, що суїцид — це реакція на певні обставини, треба розуміти, що можуть бути різні обставини, а отже, і різні реакції. «Причини суїцидального вчинку в літературі українського модернізму можна класифікувати на зовнішні (самогубство як акт активний — вольовий чи протестний — або пасивний — жертвний чи егоїстичний); внутрішні (меланхолія або депресія, спричинена почуттям втрати; відчай, викликаний почуттям страху, самотності, чужості чи зайвості, самогубство за цих обставин нерідко є наслідком дезадаптації індивіда)» [7, 11], що відбивається й у літературних творах.

Роман «Міс Адрієна» — перший приклад романістики Гео Шкуріпія, що, безумовно, вписується в суїцидальний дискурс українського модернізму. Як коротко зазначив у монографії М. Нестелеєв, «У романі Гео Шкуріпія «Міс Адрієна» (1934) дія відбувається в умовному

локусі, де провадиться жорстока класова боротьба, а кульмінаційним моментом соціального зіткнення є страйк робітників. Письменник, експериментуючи з жанром «лівого роману», фрагментарно змальовує історії своїх персонажів. Гео Шкурупій прагне показати, як суб'єкт переходить із несвідомого стану позакласовості у стан класової свідомості та приймає революційно-пролетарську місію. Цей ідеологічний сюжет зображено в історії Франца Каркаша, який обіцяє робітникам: «Я, колишній робітник, малосвідомий безробітний і навіть штрейкбрехер, присягаюсь перед вами віддати всі свої сили на боротьбу». Серед інших постатей у творі змальовано образ дружини загиблого пролетаря, Жакеліни Лябур, яка самозречено виховує хворого сина і заради нього ледве не стає повією. Вона намагається отруїтися газом, однак її встигає врятувати робітник Леон Мустак. Її меланхолійний стан — це депресивний конфлікт між обов'язком перед іншими й почуттями до себе, що зрештою так само вписано в ідеологію роману з протистоянням індивідуалізму та колективізму» [7,115—116]. Проте маємо підкреслити, що обмежувати внутрішній конфлікт Жакеліни не є коректним, оскільки до самогубства людину найчастіше підштовхує багато змішаних між собою причин, але завжди останньою краплею стає конкретний привід. У випадку Жакеліни — це все ж таки не стільки протистояння індивідуалізму та колективізму, а смерть її дитини, про це оповідає саме Леон Мустак: «Він прийшов до Жакеліни, коли довідався про похорон дитини. Треба було підтримати її й розповісти про Франца Каркаша, якого не забули. Леон підійнявся сходами до самих дверей Каркашевої кімнати, коли почув запах газу. Це його сильно стурбувало. Двері були зачинені, і запах газу йшов з них. Леон почав стукати. На його крик збіглися сусіди. Зламали двері. В кімнаті було повно газу, й на підлозі лежала непритомна Жакеліна» [13,686]. Втрачаючи дитину, Жакеліна втрачає сенс життя. Як підкреслює Б. Херсонський, ««сенс» близький до поняття «мета». На самому загальному рівні поставити питання про сенс життя всеодно що визначити мету людського існування» [9, 224]. У Жакеліни була глобальна мета — забезпечити щасливе життя її дитини, але першочергова мета — вилікувати хвору дитину, і коли вона не встигає до лікарів і дитина помирає, то вона втрачає свою мету і тому втрачає сенс буття, що і призводить до спроби самогубства.

До того ж Жакеліна — не єдиний персонаж твору, що виявляється у ситуації «на межі» за власним бажанням. Варто повернутися до обра-

зу Франца Каркаша. Перед арештом він ходив нічним містом і, розуміючи безвихідь ситуації, в яку він потрапив після того, що вказав на брак інженерові, він починає думати про самогубство: «Його нестримно потягла глибина, і він, як зачарований, став уже нижче схилитись над парапетом раптом він одсахнувся назад. Йому здалося, що жінки під вигуки і регіт везуть його в тачці й перекидають у цю брудну воду. Але цей спогад наповнив його рішучістю, і він перекинув ногу через парапет. Ще рух, і він би полетів у прірву» [13,678]. Отже, безумовно, маємо справу зі спробою самогубства. «Самогубство є психологічне явище, і, щоб зрозуміти його, треба зрозуміти душевний стан людини, яка вирішила покінчити з життям. Самогубство здійснюється в особливу, унікальну хвилину життя, коли чорні хвилі заливають душу й губиться будь-який промінь надії. Психологія самогубства є перш за все психологією безнадійності» [9,92]. У романі «Міс Адрієна» «переможені» обставинами герої опиняються за крок до самогубства та, не доводячи справи до кінця, отримують шанс змінити своє життя і, кінець-кінцем, стають «переможцями» системи й отримують у нагороду якісно інше існування. Тим не менш всі внутрішні злами героїв пов'язані зі зламами зовнішніми, з обставинами, у яких опинилися ці герої. Видається важливим повернутися до назви роману — «Міс Адрієна». Цей персонаж не є головним, його навіть важко назвати другорядним, але, займаючи місце епізодичного образу, цей характер стає центральним у творі, тому саме за іменем героїні й названо цілий роман. Справа в тому, що образ Міс Адрієни повністю демонструє те, як саме ламаються долі людей під впливом обставин: «Це Міс Адрієна. Вона народилася в цьому портовому місті, де батько її працював на електрозаводі. Спочатку вона була в дитячому балеті, і всі говорили, що вона дуже талановита. Наречений її був трюковий актор, грав у кіно і лазив по високих фасадах будинків. Вона потім танцювала на димарях і ходила по тонких залізничних рейках над глибокими проваллями вулиць. На конкурсі краси Адрієна взяла перший приз, але жодної копійки не одержала. Заробили на цьому фотографи й ательє. Потім чоловік її загинув під час карколомного трюку, і Адрієна покоїлася усе нижче і нижче. Тепер вона вже не гарна і рада теж дармовій тарільці супу» [13,675].

Отже, в цьому романі до героїв, що опиняються між життям та смертю, вирішуючи покінчити життя самогубством, належать головні персонажі твору, що прикметно, і чоловіча, і жіноча іпостасі,

й кожний із них із власною мотивацією і внутрішнім конфліктом, що, тим не менш, має однакову природу, оскільки герої страждають від проблем, спричинених зовнішніми обставинами, пов'язаними з проблемою пошуку заробітку, звідки й проростають всі інші неприємності, що призводять до того, що обидва персонажі виявляються у пороговій ситуації.

У романі «Двері в день» цікавою видається постать головного героя Теодора Гая. Безумовно, цей персонаж, перш за все, — мрійник. У його уяві постає безліч фантазій, про нього автор говорить, що він «...фальсифікував дію» [13,450]. У випадку Теодора це відбувається з тієї причини, що він відчуває себе дискомфортно у тому середовищі, в якому він знаходиться, включаючи родину та близьких знайомих. На відміну від тих героїв, до образів яких ми звертали раніше, Теодор Гай не вирішує покінчити життя самогубством, а фальсифікує свій похорон, він намагається знайти людину, яка нещодавно померла і яка схожа на нього статурою, одного з ним типажу, задля того, щоб видати іншого мертвого чоловіка за себе і, таким чином, звільнити себе від того оточення, в якому він опинився. Підкреслимо, що Теодор Гай — це герой, що не може скоїти суїцид, оскільки він з тих, хто боїться смерті: «Йому було моторошно, що тут у самому центрі людського натовпу, в центрі клопотливого життя лежить смерть» [13,458] — ось, що відчуває він, побачивши маляра, що впав з висоти й розбився на смерть. Після цього випадку Теодор купує собі труну, викрадає труп маляра з моргу та повністю описує «власну» похоронну процесію. У процесі підготовки до похорону видається зрозумілим, що смерть для героя — це не стільки втрата життя, скільки втрата особистості: «Раптом він посміхнувся. Він побачив, як сонце кидає маленьку, але кремену тінь од його тіла.

— Ви, Теодоре Андрійовичу, тінь, що має свою власну справжню тінь. Ха-ха! Вам доведеться розлучитися навіть із своїм прізвиськом. Це буде справжня смерть» [13,462]. Важливим видається те, що герой вже вважає себе за тінь і тільки фактична втрата ще й імені та прізвиська залишається для нього останнім кроком перед вмиранням. Цікавим є те, що цю вдавану смерть герой сприймає як справжній порятунок: «Ця мертва людина мала врятувати його — Гая» [13,468]. Він сам пише останнього листа до дружини, щоправда, підписується іменем свого вдаваного колеги, ще більше фальсифікуючи дію. Слідкуючи за похоронною процесією та за реакцією людей, герой

доходить висновку щодо самогубства: «Тільки тепер Гай відчув усю безглуздість самогубства, нікому-то звичайно до цього не було діла, і лише сам самогубець шкодив собі. Кому яке діло, що ось у цій труні ховають Теодора Гая, тисячі людей померли цього дня, і тисячі мерців їдуть сьогодні в катафалках на кладовища. Кому до цього яке діло! Люди будуть жити, будуть дерева рости, а земля рухатись. Ніхто й не помічає: живе й рухається далі» [13,602].

Його думка схожа до роздумів Д. Юма, який зазначав, що «людина, яка кінчає життя самогубством, не завдає жодної шкоди суспільству, вона просто перестає робити добро; а якщо це і проступок, то він відноситься до числа найбільш вибачливих» [16, 54]. Прикметно, що герой починає це розуміти після акту самогубства, хоч би й фальсифікованого, така дія змінює ставлення Теодора Гая не тільки до суїцидального акту, якого він прагнув, хоч лише фантазійно, але й до ходу самого життя. Розуміння безглуздість самогубства змінює його думку й щодо власного існування, так на нього впливає фіктивна порогова ситуація між життям та смертю: «Яка б користь була Теодору Гаєві, коли б це справді він лежав у труні та їхав у цьому катафалку внайостаннє? А тепер він, фіктивно поховавши себе, поховавши власне безсилля, поховавши своє нікчемне обивательське життя, зможе далі жити, інакше будувати свої вчинки і організовувати волю до руху вперед, це лише метаморфоза, лише театральна вистава, яка дозволяє скинути старе набридле вбрання» [13, 602]. Пізніше з тексту дізнаємося, що вся ця фальсифікація власного самогубства існувала лише в уяві головного героя. Тобто маємо подвійне фальсифікування дії. Тим не менш саме такий акт стає поштовхом для подальших змін у житті Теодора Гая, який полишає дружину і від'їжджає з міста. Так, прагнучи самогубства лише у власній уяві, герой, аналізуючи вигадані події, стає на шлях якісних змін життя.

Роман «Жанна-батальйонерка» цікавий образом головної героїні, яку також можна ввести до суїцидального дискурсу. У творі маємо справу з ще одним персонажем-мрійником, але тепер у жіночій іпостасі. Письменник називає її «жрицею «Священного Лотосу», товариства, що «вивчає вищу духовну науку — теософію» [17,2]. Вона живе у світі, що перетинається з вигадкою, яка і реалізується у засіданнях гуртка. А. Михайлова пише про те, що «алюзійне коло, яке окреслила навколо себе Євгенія, перейшовши зі світу реального у світ вигаданий, віртуальний, дуже добре характеризує те, що Стефан

вже під час першої зустрічі охрестив як Жаннин заскок («Ця дівчина, очевидно, мала якусь оригінальну ідею, що її Бойко, в думках назвав «заскоком»»). Вона не тільки замислюється над питанням, чи жінка може бути така хоробра, як чоловік, і спирається на імпонуючі їй постаті сильних мужчин, відомих з історії, дух яких прагне викликати на спиритичному сеансі, — Наполеона, Петра Великого, Суворова, Іоанна Грозного, Олександра Македонського» [5,154]. Мрійливість Жанни проявлялася в тому, що «вона з дитинства плекала наївну дитячу мрію, що вона буде так ж героїня, як Славетна орлеанка й ніколи, нікому, навіть матері, що так рано померла, не признавалася вона у своїх таємних прагненнях» [17,2]. Такий потяг реалізується в тому, що Жанна вступає до батальйону й їде з ним на територію проведення воєнних дій, тобто вона стає солдатом і частиною реальної війни. Якщо говорити про суїцидальні мотиви героїні, то необхідно звернутися до її сновидінь, бо саме сон Жанни дозволяє говорити про її суїцидальні нахили.

Для того щоб проводити точний аналіз необхідно, перш за все, визначити, з яким сном маємо справу, бо денний та нічний сновидіння відрізняються під час аналізу, тобто мають різне значення. У тексті час сну Жанни означено так: «Бурхливу ніч пережила Жанна. Безглуздо-неорганізований опір, боягузлива метушня й тривожні чутки вкрай стомили її й вона, повернувшись додому, не роздягаючись, впала на ліжко. (...) З криком на вустах Жанна прокинулася і прожогом зірвалася з ліжка. Коло неї стояла покоївка, що будила її. В кімнаті був сірий осінній день» [17,26–27]. Отже, йдеться про те, що Жанна прийшла після неспокійної ночі, заснула і прокинулася вдень, тобто маємо справу з денним сном. Особливість такого сну в тому, що «денні сні — це вільні фантазії, що створюються людиною у повній свідомості. Їхній зміст буває вкрай егоцентричним й стосується задоволення різних егоїстичних бажань, сексуально-еротичних потреб, честолюбства, жаги до влади і т. д. Героєм денних снів завжди виступає сам індивід, у крайньому випадку має місце ідентифікація з кимось іншим. Без виключення, зміст денного сну виявляє егоцентрично направлене, емоційне, позитивно підкреслене переживання фантастичних ситуацій. Денні сновидіння логічні, вони зовсім не беззмістовні і неправдоподібні. Людина лише уявляє собі «а що, якби» і просто вигадує кінцівки для цього «якби»» [3, 67]. Справа в тому, що саме у своїх снах вона актуалізує подвиг Жанни д'Арк з со-

бою у головній ролі. Прикметним є те, що Жанна не опиняється в оточенні французьких військових, а в її сні героями війська є козаки, тобто історія Жанни д'Арк представлена на українському ґрунті, Жанні сниться власне вона, але на чолі української армії, більше з тим, як і, свого часу, в історії Франції, вона стикається зі зрадою, коли її звинувачують в тому, що вона — агітаторка: «Все помутнішало їй перед очима. Вона знову побачила себе в лицарському одязі Жанни д'Арк, але цей одяг був подертий і пошматований, він ганчірками звисав з неї. Навколо стояла велика юрба, що вигукувала прокльони.

Вона відьма! — кричали з юрби.

Агітаторка!

Спалити її!» [17,27].

Як бачимо, повністю повторюється історія французької Жанни, але якщо з історії відомо, що Жанну д'Арк стратили, то у романі Гео Шкурупія розв'язка сну Жанни суттєво відрізняється, оскільки в тексті йдеться про те, що «під крики й прокльони юрби Жанна сама гордо вступила в багаття. Огонь лизнув її й умить сукня спалахнула на ній, попід руки й обличчя» [17,27]. Важливою відмінністю історії є та деталь, що Жанна Барк самостійно вступає у багаття, а отже, маємо справу не зі стратою, а із самогубством, майже жертвоприношенням, жертвою, яку віддає героїня за спасіння своєї країни, не даючи знущатися над собою тим козакам, що зрадили її, а в ширшому розумінні — свою країну. Підкреслимо ту деталь, що тут ми маємо справу зі самоспаленням, а як відомо вогонь — це «символ перемоги світла над мороком та смертю, символ загального очищення» [12,54], отже через власне самогубство Жанна символічно очищує все своє військо, що легко проектується на загальну ситуацію в суспільстві, як, у свою чергу, літературна творчість функціонує у суспільних процесах, фіксуючи найважливіші й натиповіші з них. «Ідеологічну перебудову суспільства, прагнення пристосуватися до модерних процесів, суб'єктно-об'єктну конфліктність відтворено в багатьох творах модернізму за допомогою складних і неоднозначних образів. Суїцидальні риси характеру особистості неможливо збагнути ізольовано від деструктивних процесів соціуму. Суб'єктно-об'єктна взаємодія виявляє і допомагає утвердити ціннісні орієнтації, норми, настановки, комунікативну програму й моделі поведінки. Література як форма самоусвідомлення прагне відобразити депресивний синдром особисто-

сті у психогенно небезпечному оточенні, тобто відтворити сукупність пристосовницьких реакцій організму людини, які виконують захисну функцію і виникають у відповідь на значні за силою і тривалістю несприятливі впливи» [7, 80–81]. Безумовно, до цих впливів належить і війна, що ускладнюється ще й революційними подіями, тобто маємо накладання декількох соціальних катаклізмів, за яких людське суспільство у заданій системі координат перебуває у постійному стані неспокою і небезпеки, що проектується на стан суспільства і що, у свою чергу, потім проектується у мистецтво загалом і в літературу зокрема. Е. Шнейдман вважає, «щоб краще розуміти психологічну сутність самогубства, ми повинні почати з розуміння страждання та душевного болю, а також неоднакових меж її переживання; (...) Кожен, хто здійснює самогубство, вважає, що його до цього підштовхують обставини, і, більш того, вважає, що воно є єдиним варіантом вибору, що в нього залишився у розпорядженні» [15, 370].

Власне, у романах «Двері в день» і «Жанна-батальйонерка» маємо справу з двома персонажами-мрійниками, один з яких, фальсифікуючи дію, не вдається до самогубства, але вважаючи його єдиним способом свого порятунку, інсценує суїцид, а інша героїня виступає як більш активний персонаж, бо, незважаючи на те, що мова йде про її сон, вона вдається до скоєння справжнього самогубства. Обидва герої так чи інакше перебувають в універсумі небезпеки, якщо Теодор Гай свого часу брав участь у повстанні проти поляків, то Жанна брала участь безпосередньо у війні. Хоча ці персонажі і не вдаються до реальних самогубств, проектування такого акту в уяві або у снах говорить про те, що вони мають певний внутрішній конфлікт, що в обох проявляється в тому, що вони переживають суттєві зміни в житті, адже, як зазначає Г. Чхартішвілі. «самогубці — це тріски, якими густо всипано землю, коли в соціальному лісі вирубають просіки» [11,35]. Якщо Жанна потрапляє на поле бою з комфортного батьківського дому, і що є очевидним, змінюється не тільки її побутове життя, але її оточення, оскільки замість професури та гімназистів вона опиняється у середовищі солдатів та проституток, то Теодор Гай змінює життя робітника на універсум пивної, що належить батькові його дружини, де Марія працює, в якій герой має проводити певну частину свого життя, безумовно, й оточення його змінюється з працюючих робітників на клієнтів та працівників пивної. У випадку Теодора актуалізується теза про те, що «важливим фактором суїцидів є географічна, соціальна чи

емоційна ізоляція. Зі зростанням темпів урбанізації і міграції населення сім'ї, друзі та співтовариства людей стають все більше і більше розрізненими, а ті соціальні структури і ролі, які надавали сенсу життю особистості, піддаються хворобливому зникненню» [6, 291].

Обидва персонажі мають трансформуватися відповідно до заданих дійсністю обставин. Про тягар складностей і внутрішні переживання героїв детально не йдеться, але навіть уявний акт суїциду демонструє їхній внутрішній конфлікт, бо «з точки зору соціології самогубство — одна з моделей так званої девіантної поведінки, царина соціальної патології — поруч з наркоманією, проституцією, злочинністю та алкоголізмом. Вбиваючи себе, людина відмовляється визнати, що вона — суспільна тварина, і тим самим фокусує увагу на своїй персоні, хоч посмертно, того соціуму, яким так рішуче знехтувала» [11, 153] — саме таку проекцію вчинків обох персонажів ми і бачимо у романах футуриста. Обидва персонажі нехтують старим життям заради нового, але нове життя вимагає від них якісних змін, проходячи крізь які, неминучими видаються певні проблеми, що призводять до самогубства або до думок про самогубство, але, щоправда, їхні суїцидальні акти мають різне забарвлення: самогубство Теодора Гая — егоїстичне самогубство, самогубство Жанни Барк — альтруїстичне. Йдеться про те, що «вони діаметрально протилежні тим, що те, що відкривається в егоїстичному самогубстві, подібно до того, як і сам альтруїзм є прямою антитезою егоїзму. Егоїст, який вбиває себе, характеризується повним занепадом сил, що проявляється або в меланхолії, або в епікурейській байдужості. Альтруїстичне самогубство, навпаки, походить із пристастного почуття, здійснюється не без прояву енергії» [1, 245–246], така різниця чітко простежується між суїцидними актами Теодора і Жанни.

«Існує подвійний погляд на самогубство, що здійснюється свідомо і без усяких ознак органічного душевного розладу. Одні бачать у ньому виключно легкодухість, що викликає відразу до життя і страх гіпотетичних у ній і навіть вірогідних випробовувань, зважаючи на відсутність і неміцність так званого «особистого щастя»; інші, навпаки, вважають його виявом сили характеру й твердої рішучості. У дійсності обидва ці погляди по більшій частині можна застосувати до одних і тих самих випадків: думка про самогубство у своєму поступовому розвитку у цілому ряді випадків є проявом легкодухості й відсутності стійкості волі у боротьбі з важкими умовами існування» [2, 136].

Персонажі великої прози Гео Шкурупія, як типові представники першої третини ХХ століття, яке називали століттям самогубства, вбирають у себе не тільки зовнішню проблематику, що призводить до цілих комплексів внутрішніх конфліктів, а й шляхи вирішення цих проблем. Одним з таких шляхів у ХХ столітті стає саме суїцид. У творчості письменника тему самогубства порушено у всіх великих прозових творах. Герої-самогубці, безумовно, відрізняються між собою. Одні з них здійснюють акт самогубства, а інші вчиняють суїцидальний акт лише фіктивно (думаючи про нього, плануючи його або здійснюючи його уві сні, але не в реальній дійсності). Також різняться способи самогубства: отруєння газом, падіння з висоти, самоспалення. Отже, письменник подає повну палітру можливих персонажів-самогубців. Самогубство по-різному впливає на персонажів, і що прикметно, часто — позитивним чином, оскільки деякі з них після «зустрічі» з суїцидним актом якісно змінюють життя на краще.

Безумовно, проблема самогубства стає актуальною для літературної творчості, бо поширюється сам факт того, що зростає процент людей, які вкорочують собі віку. Література абсорбує у себе цю проблему, як феномен сучасного їй життя. Не є незвичайним, що футурист залучає цю проблему до свого творчого доробку, оскільки футуристи відрізнялися реакцією на події дійсності і одразу фіксували факти у своїй літературній творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дюркгейм Э. Самоубийство. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 239–255.
2. Кони А. Самоубийство в законе и жизни. Суицидология // Прошлое и настоящее. — Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 113–139.
3. Кулка И. Психология искусства. — Х.: Изд-во Гуманитарный Центр., 20. — 560 с.
4. Лотман Ю. Итог пути. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 193–204.

5. Михайлова А. Роман Гео Шкурупія «Жанна-батальйонерка»: поетика еросу // Проблеми сучасного літературознавства. — Одеса, 2002. — Вип.11. — С. 150–165.
6. Моховиков А. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — 569 с.
7. Нестелеев М. На межі: суїцидальний дискурс українського модернізму: монографія / Максим Нестелеев. — К.: Академвидав, 2013. — 256 с.
8. Пастернак Б. Люди и положения. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 215–217.
9. Херсонский Б. Смысл жизни: обретение и утрата. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 217–227.
10. Черноіваненко Є. М. Літературний процес в історико-культурному контексті: Розвиток і зміна типів літератури і художньо-літературної свідомості в російській словесності XI–XX століть. — Одеса: Маяк, 1997. — 712 с.
11. Чхартишвили Г. Писатель и самоубийство : в 2 кн. / Григорий Чхартишвили. — 2-е изд. испр. — М.: «Захаров», 2013. — 464 с.
12. Шейнина Е. Я. Энциклопедия символов / Шейнина Е. Я. — М.: АСТ; Харьков: Торсинг, 2007. — 591 с.
13. Шкурупій Г. Вибрані твори / Гео Шкурупій; упор. Ольга Пуніна, Олег Соловей. — К.: Смолоскип, 2013. — 872 с.
14. Шляхова Н. Літературознавча герменевтика О. Потебні // Вісник Одеського національного університету. Філологія: літературознавство. — Том 13. Вип. 7. — 2008. — С. 170–179.
15. Шнейдман Э. Душа самоубийцы. Смысл жизни: обретение и утрата. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 360–403.
16. Юм Д. О самоубийстве. Смысл жизни: обретение и утрата. Суицидология: Прошлое и настоящее // Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Когито-Центр, 2013. — С. 47–57.
17. Шкурупій Г. Жанна-батальйонерка <http://www.ukrcenter.com/Література/Гео-Шкурупій/56499/Жанна-батальйонерка>